

Erfgoeddomein omarmt open data

Bij het toegankelijk maken van erfgoedcollecties doet zich momenteel een revolutie voor. Lag de nadruk eerst op het online toegankelijk maken van collecties via institutionele websites, nu verschuift de focus richting een 'open' benadering, waarbij het publiek participeert. Een andere manier waarop de erfgoedsector 'open' omarmt, is gerelateerd aan de voorwaarden waaronder collecties beschikbaar gemaakt worden. Aan de hand van een concreet voorbeeld, het Open Beelden-platform, schetsen Johan Oomen en Maarten Brinkerink de meerwaarden voor een open benadering om metadata en content beschikbaar te stellen.

Johan Oomen en Maarten Brinkerink

Grofweg kunnen 'open' projecten worden uitgesplitst in het aanbieden van data en van content. Data hebben betrekking op gegevens, zoals thesauri en beschrijvende metadata. Content is een werk, zoals een video of foto. Het woord 'open' staat bij open data en open content voor de voorwaarde dat eenieder de gegevens of werken die open beschikbaar worden gesteld, kan gebruiken, hergebruiken, bewerken en delen.

Er zijn verschillende redenen voor het op een open manier beschikbaar maken van culturele bronnen, zoals metadata en objecten. De eerste is dat hierdoor het gebruik van de collecties toeneemt. Het is van belang dat instellingen bronnen aanbieden die aansluiten bij de wensen van het publiek en bij de platforms waar het publiek gebruik van maakt. Hiermee

'Materiaal aanbieden onder een open licentie is van toegevoegde waarde voor erfgoedinstellingen'

neemt ook de maatschappelijke impact en relevantie van een instelling toe.

De tweede motivatie is gerelateerd aan het principe dat bekendstaat als Joys' Law; het maakt niet uit wie je bent, de meeste slimme mensen werken voor iemand anders (Lakhani, 2007). Met andere woorden: innovatie in de erfgoedsector wordt

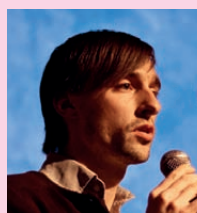
gestimuleerd door externe partijen in staat te stellen diensten te ontwikkelen op basis van de open beschikbare bronnen. Het is aannemelijk dat deze diensten van hogere kwaliteit en diversiteit zijn, dan wanneer deze uitsluitend door de instellingen zelf worden ontwikkeld.

Het openstellen van data en content heeft ook een bredere politiek/economische context. Zo zijn open data een belangrijke pijler onder Europees beleid rondom hergebruik van overheidsinformatie. De notitie 'Open gegevens: Motor voor innovatie, groei en transparante governance' die in december 2011 gepubliceerd werd, benadrukt het belang van open toegang tot informatie die overheidsinstanties produceren en verzamelen of waar zij voor betalen (bijvoorbeeld publiek gefinancierd onderzoek). Dat omvat onder meer geo-

Wie zijn...

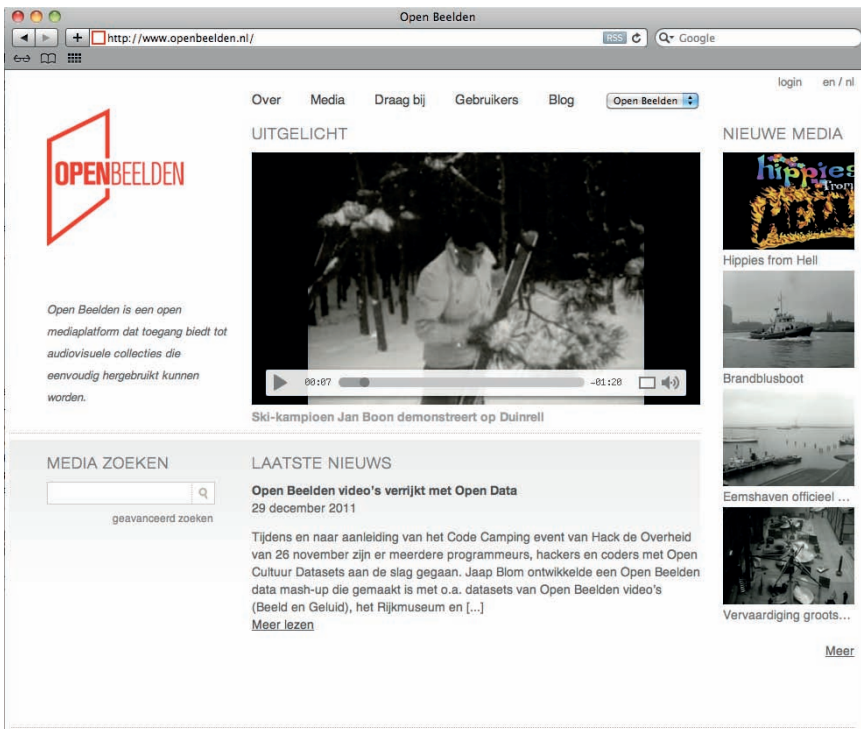
Johan Oomen is Manager Research and Development van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Daarnaast is hij als onderzoeker verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Maarten Brinkerink is werkzaam op de afdeling Research and Development van Beeld en Geluid, o.a. als projectleider van Open Beelden. Hij is tevens bestuurslid van de Vereniging Wikimedia Nederland.

*****

*****

‘Erfgoedsector doet nu ervaring op met het beschikbaar stellen van open data en open content’

grafische informatie, statistieken, weergegevens, met overheidsmiddelen gefinancierde onderzoeksprojecten en een deel van het met publieke middelen gedigitaliseerd cultureel erfgoed. Het rapport beschrijft de maatschappelijke meerwaarde van ‘open’, zoals het versnellen van innovatie binnen de wetenschap. Daarnaast is er een grote financiële meerwaarde, want ‘de totale economische voordelen die kunnen voortvloeien uit het toegankelijk maken van deze hulpbron kunnen in de EU oplopen tot 40 miljard euro per jaar’. (Open, 2011)

Hieronder wordt eerst uitgebreider ingegaan op deze punten aan de hand van een praktijkvoorbeeld: het Open Beelden-platform. Daarna volgt een beknopt overzicht van lopende initiatieven in Nederland die beschikbaarheid van open cultuurdata stimuleren.

Open Beelden

In 2009 lanceerde het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, in samenwerking met Kennisland, het Open Beelden-platform.² Het platform biedt toegang tot audiovisuele collecties die eenvoudig hergebruikt kunnen worden. Momenteel

staan er meer dan 1.800 (historische) beeldfragmenten op Open Beelden, waarbij voornamelijk geput is uit de door Beeld en Geluid beheerde Polygooncollectie. Tevens hebben organisaties als het EYE Film Instituut Nederland, VPRO, Nederlands Instituut voor Mediakunst, het Nationaal Comité 4 en 5 mei en de Library of Congress uit de VS hier archiefmateriaal uit hun collecties geplaatst. Iedereen – zowel instellingen als individuen – die interesse heeft om aan Open Beelden bij te dragen, kan zelf kosteloos een account aanmaken en materiaal toevoegen.

Het idee achter het platform is dat het vrijelijk aanbieden van archiefmateriaal eindgebruikers in staat stelt zelf innovatief en creatief om te springen met het aangeleverde materiaal en zo tot nieuwe toepassingen, contexten of werken te komen. Daarbij maakt de open architectuur van het platform het mogelijk om het materiaal gemakkelijk in te zetten op externe websites.

Om deze vrijheid te bieden, maakt Open Beelden (voornamelijk) gebruik van de Creative Commons-licentie ‘Naamsvermelding-Gelijk delen’ (zie kader ‘Open licenties’). Deze licentie voldoet aan de ‘strikte’ opvatting van de voorwaarden die redelijkerwijs aan open content kun-

nen worden gesteld, wat het materiaal uitwisselbaar maakt met toonaangevende ‘open’ initiatieven, zoals de vrije encyclopedie Wikipedia. Deze keuze is meer dan succesvol gebleken, aangezien uitwisseling met Wikipedia op grote schaal plaatsvindt. Open Beelden-materiaal wordt via de API automatisch overgezet naar Wikimedia Commons, het centrale archief van mediabestanden die worden ingezet voor Wikimedia-projecten, zoals Wikipedia. Momenteel zijn bijna 1.600 media-items van Open Beelden beschikbaar op Wikimedia. Dat maakt Open Beelden met meer dan 10 procent van het totale videoaanbod de grootste aanbieder van videomateriaal op Wikimedia Commons. De Wikipediageenschap gebruikt de content van Open Beelden om pagina’s op Wikipedia te verrijken. De pagina ‘Elfstedentocht’ bevat bijvoorbeeld een Polygoonjournaal met een verslag van de tiende Elfstedentocht in 1954. Naast de volledige video’s worden ook afgeleide werken zoals stills hergebruikt. Deze stills worden bijvoorbeeld als foto toegepast om pagina’s over bekende personen te illustreren. Deze vormen van hergebruik verrijken de informatie op Wikipedia niet alleen met relevant beeldmateriaal afkomstig van Open Beelden, maar

*****

*****

'Openstellen van data en content heeft ook een bredere politiek/economische context'

plaatsen het Open Beelden-materiaal omgekeerd ook in een relevante (externe) context. Het publiek komt daardoor in aanraking met het materiaal op een moment dat het aansluit bij hun specifieke informatiebehoefte.

Groot bereik

Het bereik van de Open Beelden op Wikipedia is groot: er zijn in totaal ruim 950 pagina's verrijkt met Open Beelden-materiaal. Bijna de helft hiervan betreft pagina's op de Nederlandstalige Wikipedia. Bij de andere helft zijn pagina's verdeeld

over maar liefst 56 ander taalversies, waaronder 121 pagina's op de Engelstalige Wikipedia. In mei 2011 zijn Wikipedia-pagina's met media-items van Open Beelden ruim 3 miljoen keer bekeken. Een immens aantal, en bijna een verdrievoudiging van het aantal views in december 2010, toen de pagina's verrijkt met Open Beelden-materiaal voor het eerst meer dan een miljoen keer werden geraadpleegd. Bij de laatste meting in november 2011 werden ruim 1,8 miljoen weergaves gemeten. Dat is honderd keer zoveel als het aantal paginaweergaves op Open Beelden zelf in die maand.

Opvallend aan de situatie in mei is overigens dat in die maand de meerderheid van de raadplegingen niet van de Nederlandstalige Wikipedia afkomstig was, ondanks dat de meeste video's op Open Beelden Nederlandstalig zijn en over Nederlandse onderwerpen gaan. Zo wordt een Polygoonjournaal over moederdag onder meer gebruikt in pagina's in het Engels, Tibetaans en Perzisch. Er wordt aldus een breder, internationaal publiek bereikt.

Naast het gebruik van Open Beelden-materiaal op Wikipedia zijn er ook andere vormen van hergebruik gerealiseerd. Grootschalig hergebruik van het materiaal op Open Beelden is voor programmeurs namelijk relatief eenvoudig, vanwege de open technische architectuur van het platform. Zo werden de mobiele apps *Oorlogsmonumenten in Beeld* en *Madurodam in Beeld* gebouwd op basis van Open Beelden. Daarnaast is materiaal dankzij de Open Beelden API ook op platforms als *Oneindig Noord-Holland* en *Internet Archive* geplaatst, waardoor de zichtbaarheid van het materiaal verder is vergroot onder een internationaal publiek. In de nabije toekomst wordt de 'syndicatie' van het materiaal verder uitgebreid met een koppeling naar het pan-Europese cultuurportaal Europeana.

Open Beelden is nadrukkelijk niet alleen bedoeld als een open mediaplatform voor content van Beeld en Geluid, maar biedt andere collectiehouders de mogelijkheid om hun materiaal onder open condities te verspreiden en te profiteren van de bovengenoemde kansen. Om dit te ondersteunen, is Open Beelden voorzien van een 'portalfunctionaliteit', waarmee een partnerinstelling een portaal (denk: partner.openbeelden.nl) naar eigen smaak of huisstijl kan vormgeven en vullen met au-

Open licenties

Veel materiaal in het erfgoeddomein is auteursrechtelijk beschermd. Aan de basis van de meeste open projecten ligt het uitgangspunt dat gebruik wordt gemaakt van standaardlicenties die het voor de eindgebruiker gemakkelijk maken om te bepalen onder welke voorwaarden bronnen hergebruikt kunnen worden. Open content-licenties trachten op deze wijze rechthebbers een gebruiksvriendelijk en rechtsgeldig handvat te bieden om met hun werken aansluiting te vinden bij de participatiecultuur binnen de informatiesamenleving.

Vaak wordt gekozen voor Creative Commons-licenties, die internationaal geldig zijn. Met een dergelijke licentie behouden makers alle rechten, maar verlenen ze toestemming aan derden om een werk te raadplegen, te verspreiden en met anderen te delen. Sommige licenties staan derden toe het te bewerken of te gebruiken als basis voor nieuwe werken.

Het aanbieden van werken onder een Creative Commons-licentie houdt uitdrukkelijk niet in dat makers auteursrechten opgeven. Het betekent dat ervoor gekozen wordt om op voorhand be-

paalde gebruiksrechten te verlenen, waarvoor een eindgebruiker anders expliciet toestemming aan de maker zou moeten vragen. Aan de vrijheden die met open content-licenties worden verleend, zijn ook voorwaarden verbonden. Dit aspect blijft vaak onderbelicht, waardoor open content soms verward raakt met 'rechtenvrij' materiaal.

Naamsvermelding is in het geval van Creative Commons-licenties altijd een voorwaarde. Daarnaast is het mogelijk om specifieke vormen van hergebruik te beperken, bijvoorbeeld door afgeleide werken alleen toe te staan als deze onder eenzelfde open content-licentie beschikbaar worden gesteld. Ook is het mogelijk om alleen hergebruik toe te staan dat niet-commercieel van aard is, of het maken van afgeleide werken in zijn geheel uit te sluiten. Materiaal vrijgegeven tegen deze laatste twee voorwaarden wordt overigens door de open content-gemeenschap niet als 'ware' open content gezien, omdat te veel mogelijke vormen van hergebruik uitgesloten worden.

In het besluit welke voorwaarden aan een 'open' project worden verbonden, dienen altijd de doelstelling van het project en de aard van de beoogde doelgroepen in acht te worden genomen. Een Creative Commons-licentie is non-exclusief van aard, waardoor het altijd mogelijk blijft om als rechthebbende met derde partijen een andere licentieovereenkomst aan te gaan, tegen andere voorwaarden, zoals minder restricties, tegen betaling.

www.creativecommons.nl

*****

divisueel materiaal onder een open licentie naar keuze. Instellingen met interesse in een dergelijk portaal kunnen contact opnemen met de auteurs.

Open cultuurdata in Nederland

Binnen de erfgoedsector vindt op dit moment een levendig debat plaats over de impact van ‘open’ op de langere termijnstrategie en bedrijfsvoering. Europeana, een belangrijke speler op dit gebied, publiceerde recentelijk een rapport (Verwayen, 2011) waarin de voors en tegens tegen elkaar afgezet worden. De focus hierbij ligt op het onder een open licentie beschikbaar maken van metadata. Het zeer informatieve rapport – het resultaat van een brede consultatie binnen het erfgoeddomein – heeft als conclusie dat de mogelijke risico’s (verlies van naamsvermelding, inkomstenderving) niet opwegen tegen de meerwaarden.

Het is uiteraard belangrijk om het succes van ‘open’ projecten en diensten te meten. Daarbij valt te denken aan:

- > inkomsten: te meten in geld;
- > publieksbereik: te meten in aantal (online) bezoekers;
- > hergebruik: te meten in gebruik van data en content door erfgoedinstellingen zelf en door derden;
- > publieksparticipatie: te meten in toegevoegde metadata en content.

Binnen de Nederlandse erfgoedsector lopen op dit moment verschillende projecten waarbinnen praktijkervaring opgedaan wordt met open data en open content. Een van de eerste voorbeelden is de samenwerking tussen het Tropenmuseum en Wikipedia. Een grote hoeveelheid foto’s werd in 2009 ‘gedoneerd’ aan Wikipedia. Een jaar later volgde het Nationaal Archief met een collectie politieke portretfoto’s. Het Amsterdam Museum biedt sinds maart 2010 zijn afbeeldingen en metadata van ruim 70.000 objecten onder een Creative Commons-licentie aan.³ Niet lang daarna stelde Beeld en Geluid haar thesaurus open beschikbaar.⁴ De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) maakte in mei 2011 bekend meer dan 400.000 foto’s en bijbehorende metadata vrij te geven.⁵ Tot slot biedt het Rijksmuseum sinds november 2011 toegang tot 100.000 objecten via een open API.⁶

Er zijn tal van aansprekende voorbeelden van hergebruik van deze open databronnen. Zo vormde de RCE-dataset een belangrijke basis voor de Wiki Loves Monuments⁷-fotowedstrijd en er zijn diverse applicaties gemaakt op basis van de collecties van het Rijksmuseum en het Amsterdam Museum. Het Nationaal Archief maakt gebruik van de thesaurus van Beeld en Geluid. De samenwerking tussen het Nationaal Archief, Tropenmuseum en Wikipedia leverde veel aanvullende informatie op over de collectie, waaraan ook het publiek een bijdrage leverde.

Vanuit het Innovators Netwerk Erfgoedsector⁸ is, in samenwerking met Hack de Overheid, recentelijk het Open Cultuur Data-initiatief⁹ opgericht. Dit initiatief wil de beschikbaarstelling van open erfgoedbronnen vergroten door kennisuitwisseling tussen instellingen te stimuleren. In het kader van de door Hack de Overheid georganiseerde competitie Apps voor Nederland¹⁰ werden maar liefst dertien applicaties ontwikkeld op basis van de in het kader van Open Cultuur Data vrijgemaakte bronnen. Het Nederland Open Data-project,¹¹ ten slotte, richt zich nadrukkelijk op dienstenontwikkeling door het MKB.

Tot slot

Het aanbieden van materiaal onder een open licentie levert meetbaar meerwaarde op voor erfgoedinstellingen. Het is een krachtige manier om collecties onder de aandacht te brengen van een breed, nieuw en geïnteresseerd publiek. Door collecties onder een vrije licentie aan te bieden, worden ze een rijke bron voor (her)gebruik voor diverse culturele, educatieve en creatieve doeleinden.

De Nederlandse erfgoedsector loopt internationaal voorop. Er wordt door verschillende instellingen geëxperimenteerd met het open beschikbaar stellen van data en content. Platforms als Open Beelden en initiatieven als Open Cultuur Data ondersteunen instellingen bij het zetten van stappen richting nieuwe dienstenmodellen. We verwachten dat succesvolle innovatie binnen de erfgoedsector voor een groot deel te relateren zal zijn aan de mate waarin instellingen erin slagen ‘open’ integraal onderdeel te laten worden van hun strategische agenda. <

‘Platforms ondersteunen erfgoedinstellingen richting meer open dienstenmodellen’

Open Beelden is een project van Beeld en Geluid in samenwerking met Nederland Kennisland en wordt gefinancierd door en het digitaliseringsprogramma Beelden voor de Toekomst.

Met dank aan Lotte Belice Baltussen.

Noten

- 1] Zie voor een definitie: opendefinition.org/okd/.
- 2] www.openbeelden.nl.
- 3] digitalecollectie.nl/casestudies/amsterdam-museum-gesprek-met-judith-van-gent/.
- 4] www.informatieprofessional.nl/nieuws/7930.html.
- 5] creativecommons.nl/2011/05/23/449-318-fotos-van-de-rijksdienst-cultureel-erfgoed-onder-cc/.
- 6] www.rijksmuseum.nl/api.
- 7] www.wikilovesmonuments.nl.
- 8] www.inerfgoed.nl.
- 9] www.opencultuurdata.nl.
- 10] www.appsvoornederland.nl.
- 11] nederlandopendata.nl.

Literatuur

- > Lakhani, Karim R. and Panetta, Jill A., ‘The Principles of Distributed Innovation’. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*. Summer, Vol. 2, No. 3, 2007.
- > Open gegevens: Motor voor innovatie, groei en transparante governance. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio’s, Directoraat-generaal Informatie maatschappij en media (INFSO), December 2011. ec.europa.eu/information_society/policy/psi/index_en.htm
- > Johan Oomen & Lora Aroyo, ‘Succesfactoren voor crowdsourcing’, *InformatieProfessional* 10, 2011, p. 20-23.
- > Verwayen, Harry, Martijn Arnoldus, Kennisland | KnowledgeLand and Peter B. Kaufman, *Intelligent Television. The Problem of the Yellow Milkmaid: A Business Model Perspective on Open Metadata*, november 2011.